

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linda Sewall

Den personliga integriteten eller den publika insynen

Hur informationssamhället påverkat det
effektiva skyddet för personuppgifter

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Britta Sjöstedt

Termin: HT 2016

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

CONCLUSION	1
SAMMANFATTNING	2
1. INLEDNING	4
1.1. BAKGRUND	4
1.2. SYFTE OCH FORSKNINGSLÄGE	4
1.3. AVGRÄNSNING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.4. METOD OCH MATERIAL	6
1.5. DISPOSITION	7
2. SVENSK RÄTT	8
2.1. PERSONLIG INTEGRITET	8
2.2. PERSONUPPGIFTER	9
2.3. PERSONUPPGIFTLAGEN	10
2.4. MOTSTÅENDE INTRESSEN	12
2.4.1. <i>Offentlighetsprincipen</i>	12
2.4.2. <i>Yttrandefriheten</i>	13
3. EU-RÄTTEN	15
3.1. INLEDNING	15
3.2. PERSONLIG INTEGRITET	15
3.3. PERSONUPPGIFTER	16
3.4. DATASKYDDSDIREKTIVET	16
3.5. MOTSTÅENDE INTRESSEN	19
3.6. NYA BESTÄMMELSER	20
4. SAMMANFATTNING	22
4.1. EN JÄMFÖRELSE	22
4.2. SVAR PÅ FRÅGESTÄLLNINGARNA	24
4.2.1. <i>Motsvarar personuppgiftslagstiftningens motiv skyddets effektivitet?</i>	24
4.2.2. <i>Är det frivilliga utgivningsbeviset oförenligt med art. 8 Europakonventionen?</i>	24
4.2.3. <i>Påkallar informationssamhället en förändring av synen på den personliga integriteten?</i>	26
5. AVSLUTANDE REFLEKTIONER	27
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	31

CONCLUSION

As the Internet is becoming increasingly intertwined with our lives, new approaches need to be made towards personal integrity and the principle of public access to official records. The information accessible in the information society is close to limitless which creates risks for the personal integrity and misuse of personal data.

The directive on the protection of personal data was incorporated in Swedish law through Personuppgiftslagen (PUL) 1998, based on the right to respect for private and family life in article 8 in the European Convention on Human Rights. The right is, however, undermined in conflict with other interests. An example of this is when the right to publish personal data is enabled with the authority of the freedom of speech, despite it being incompatible with the directive for protection of personal data.

This paper highlights the question as to whether Swedish laws meet the demands on protection of personal integrity stated in the directive on protection of personal data and article 8 in the European Convention on Human Rights. The essay also aims to, in view of development of the law, examine the concept of personal integrity.

Sweden might, to some extent, have an unsatisfying protection for the right in article 8 in the European Convention on Human Rights. Due to the strong protection of the principle of public access to official records, it might, however, be an admissible limitation. Regarding personal integrity, personal data is to be valued higher due to its increasing importance in the information society.

SAMMANFATTNING

Internet blir mer och mer sammanflätat med människors liv vilket kräver nya förhållningssätt till såväl personlig integritet som offentlighetsprincipen. Informationssamhällets framväxt innebär möjligheter till att på mycket kort tid sprida och ta del av stora mängder information, och det har lett till en ökad risk för missbruk och otillbörligt utnyttjande av personuppgifter.

Direktivet 95/46/EG till skydd för personuppgifter är införlivat i svensk rätt genom personuppgiftslagen (PUL) sedan 1998, med bas i skyddet för personlig integritet i art. 8 Europakonventionen om grundläggande skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna. Skyddet undergrävs emellertid på grund av intressekonflikten med offentlighetsprincipen där den senare ofta får företräde. Ett exempel på detta är när det frivilliga grundlagsskyddet aktualiseras, vilket möjliggör för publicering av personuppgifter utan den berördas samtycke, vilket som huvudregel annars är förbjudet.

I uppsatsen lyfts frågan om svensk lagstiftning tillgodoser de krav på skydd för personlig integritet som dataskyddsdirektivet och art. 8 i Europakonventionen uppställer. Framställningen tar också sikte på att utifrån ett rättsutvecklingsperspektiv undersöka begreppet personlig integritet.

Slutsatsen blir att Sverige på vissa områden verkar ha ett otillfredsställande skydd för den personliga integriteten enligt art. 8 Europakonventionen, men att Sveriges bedömningsmarginal kanske inrymmer avvägningen mellan rätten till personlig integritet och skyddet för offentlighetsprincipen, vilket kan göra inskränkningen tillåten. Avseende utvecklingen av begreppet personlig integritet bör personuppgifters skydd stärkas, i takt med att de blir av allt större betydelse i informationssamhället.

Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter	Dataskyddsdirektivet eller EG-direktivet
Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk behandling av personuppgifter (CETS nr. 108)	Dataskyddskonventionen
Europeiska gemenskapen	EG
Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna	EKMR eller Europakonventionen
Europeiska unionen	EU
Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna	EU-stadgan
Fördraget om Europeiska unionen	FEU
Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt	FEUF
Lag (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden	LTY
Proposition	Prop.
Personuppgiftslagen (1998:204)	PUL
Regeringsformen (1974:152)	RF
Sveriges författningssamling	SFS
Statens offentliga utredningar	SOU
Tryckfrihetsförordningen (1949:105)	TF
Yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469)	YGL

1. INLEDNING

1.1. BAKGRUND

Skyddet för den personliga integriteten i det allt mer digitaliserade samhället har länge väckt intresse och i svensk rätt har ämnet varit föremål för diskussion i över femtio år.¹ Enskildas rättigheter i fråga om t.ex. övervakning, känsliga uppgifter och sekretess är bara några av de aspekter som berörs.

Personuppgiftslagen (1998:204) (PUL) reglerar skyddet för behandling av personuppgifter men är av subsidiär karaktär vilket gör att skyddet för personuppgifter får ge vika i ett antal fall. Ett exempel på detta är när bestämmelsen i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) om det frivilliga utgivningsbeviset aktualiseras, vilket tillåter att personuppgifter publiceras på sätt som i vanliga fall hade stridit mot PUL.

Då internets framväxt har möjliggjort för spridning av dessa uppgifter i nästintill obegränsad omfattning, är personuppgifter i dag långt mycket mer lättåtkomliga än tidigare.² Detta innebär en ökad sårbarhet för den personliga integriteten och ökade risker för t.ex. ID-kapningar och andra datorbedrägerier, något som har tilltagit markant under 2000-talet bl.a. på grund av att förenklad tillgång till personuppgifter underlättar för genomförandet av många bedrägeribrott.³

Följande framställning behandlar den personliga integriteten i informationssamhället och belyser problematiken med att personuppgifter är offentliga utifrån hur villkoren för skyddet av personuppgifter har förändrats under de senaste decennierna.

1.2. SYFTE OCH FORSKNINGSLÄGE

Uppsatsen syftar till att undersöka utvecklingen av skyddet för personlig

¹ Se t.ex. prop. 1972:47, 1973 års datalag (SFS 1973:289) och Westin, Alan, Privacy and freedom.

² Se bl.a. SOU 2016:41 s. 33 och Petersson, Roger och Reinholdsson, Klas, Personuppgiftslagen i praktiken s. 22.

³ Datainspektionen, Integritet i fokus, nr 2-2012 s. 6. Den ökade brottsiffran kan ses bl.a. i antalet anmälda datorbedrägerier som mellan 2004 - 2015 ökat från 3.588 till 67.085 anmälningar. BRÅ, Polisens nationella bedrägericenter.

integritet i informationssamhället i svensk rätt och om lagstiftningen tillmötesgår kravet på skyddet för privatliv uppställt i Europakonventionen. Ämnesvalet har utgångspunkt i det gällande forskningsläget på området, som erbjuder enbart knapphändiga förklaringar till hur skyddet för den personliga integriteten ska kunna anpassas till den tekniska utvecklingen. Den förhärskande uppfattningen om transparensprincipens nästintill undantagslösa företräde i konflikt med andra fri- och rättigheter i svensk rättsordning gör att diskursen kring personlig integritet haft en benägenhet att stagnera. Situationen håller visserligen på att förändras men diskussionen tar fart först när missbruk av personuppgifter de facto inträffat, i stället för redan vid konstaterandet av de allvarliga risker som finns för personuppgifter i informationssamhället.⁴ Den här uppsatsen syftar till att öppna upp för en progressiv diskussion, trots de utmaningar som finns med skyddets konflikt med andra fri- och rättigheter.

1.3. AVGRÄNSNING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Såväl offentlighetsprincipen som den personliga integriteten är mycket stora områden och hade för sig själva kunnat utgöra grund för uppsatsämnen. Framställningen är därför beskuren, av hänsyn till dess format och omfattning.

Uppsatsen tar sikte på skyddet för personuppgifter i direktiv 95/46/EG, dataskyddsdirektivet, och PUL, och avser integritetskränkningar som sker enskilda emellan. Överföring av personuppgifter till tredje land kommer inte behandlas. Inte heller kommer speciella bestämmelser om t.ex. datalagring tas upp.

⁴ Nya bestämmelser i EU-rätten träder ikraft och ersätter dataskyddsdirektivet 2018, se avsnitt 3.6. Lagstiftningsförändringar för ett stärkt skydd av personuppgifter är i dag föremål för utredning avseende arbetsgivares rätt att ta del av uppgifter ur belastningsregister, se avsnitt 2.3. Ett betänkande avseende förslag på mediegrundlagsändring har även överlämnats till regeringen, se avsnitt 4.

Definitionen på personuppgifter och definitionen på personlig integritet är också mycket stora begrepp, och därför kommer enbart de personuppgifter som är mest intressanta ur framställningens perspektiv att behandlas. Personnummer används ofta i dagens informationssamhälle och är naturligt att inkludera. Vidare omfattas också andra personuppgifter som är direkt kopplade till var och ens person, som t.ex. adress och telefonnummer. Därutöver behandlas uppgifter om lagföring av enskilda.

Frågeställningarna som uppsatsen ämnar besvara är följande:

- ❖ Motsvarar personuppgiftslagstiftningens motiv skyddets effektivitet?
- ❖ Är det frivilliga utgivningsbeviset oförenligt med skyddet för den personliga integriteten enligt artikel 8 Europakonventionen?
- ❖ Påkallar informationssamhället en förändring av synen på den personliga integriteten?

1.4. METOD OCH MATERIAL

Uppsatsens material har hämtats ur klassiska rättskällor, som svensk lagtext, förarbeten, doktrin och praxis. Beträffande förarbeten har i synnerhet statens offentliga utredningar och betänkanden tillfört betydande upplysningar om hur synen på personlig integritet har förändrats under de senaste decennierna.

Då personuppgiftslagen är ett införlivande av dataskyddsdirektivet har EU-rättsliga dokument använts i klarläggandet av svensk gällande rätt.⁵ För detta har EU-rättslig metod tillämpats, bestående i att undersöka i första hand EU-rättslig lagtext, men också praxis och doktrin.⁶ Framställningens metod är genomgående rättsanalytisk.⁷

Då uppsatsen är skriven ur ett rättsutvecklingsperspektiv har inte enbart gällande rätt, utan också kommande förslag på författningar, behandlats. En

⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter.

⁶ Reichel, Jane, Juridisk metodlära, s. 109.

⁷ Kleinman, Jan, Juridisk metodlära, s. 21.

artikel ur Dagens Nyheter har också använts för att exemplifiera ett inlägg i den offentliga debatten rörande offentlighetsprincipens vikt i svensk rättsordning.

1.5. DISPOSITION

Uppsatsens huvuddel inleds med ett avsnitt om definitionen på personlig integritet enligt svensk rätt. Begreppet har dock visat sig vara svåravgränsat och för att kunna rama in dess betydelse redogörs också för dess skyddsvärde, vilket utgår från svenska förarbetens resonemang på området liksom gällande rätt. Detta följs av en redogörelse för innebörden av personuppgifter enligt svensk rätt, varefter regelverket i PUL behandlas. Redan i en deskriptiv form blottas intressekonflikter mellan personlig integritet och andra fri- och rättigheter. För att tydliggöra hur några av dessa konflikter tar sig i uttryck presenteras efter genomgången av PUL ett inlägg i debatten om ett eventuellt inskränkande av offentlighetsprincipen, vilket följs av ett exempel på problematiken kring personlig integritet i förhållande till frivilligt utgivningsbevis.

Därefter framställs en redovisning av EU-rättens syn på ungefär samma områden. För att underlätta för förståelsen av bestämmelserna redogörs i avsnittet för ett fall där definitionen på begreppet behandling står i fokus. Motstående intressen belyses också för att återknyta till redogörelsen för svensk rätt och senare även kunna jämföra avsnitten till viss del. Detta följs av ett mål i Europadomstolen avseende rätten till yttrandefrihet i konflikt med rätten till personlig integritet. Bestämmelser som ännu inte trätt ikraft presenteras för att se hur utvecklingen rör sig i EU-rätten i frågan om skyddet för personlig integritet. Den sammanfattande delen syftar till att besvara frågeställningarna och avslutningsvis framförs vissa reflektioner.

2. SVENSK RÄTT

2.1. PERSONLIG INTEGRITET

I svensk rätt stadgas sedan den 1 januari 2011 ett förstärkt skydd för enskildas personliga integritet i 2 kap 6 § 2 st. regeringsformen (RF).⁸ Begreppet personlig integritet saknar dock definition i svensk lagstiftning.⁹ Såväl förarbeten som praxis har behandlat ämnet, men den allmänna diskursen har rört sig mot att en definition på begreppet dels är svåravgränsad och dels inte heller helt önskvärd.¹⁰ Bland annat beror detta på att personlig integritet förändras och värderas olika beroende på tidsålder och sammanhang.¹¹ Personlig integritet rör ett vitt område och omfattar allt från rätten till skydd från kroppsliga ingrepp till rätten för privatliv, åsiktsfrihet och rätten att avskärma sig från omvärlden.¹² En statisk definition på personlig integritet skulle kunna göra skyddet stelbent, i stället för att fungera som ett verktyg. Den största svårigheten i att avgränsa den personliga integriteten har dock sin grund i dess intressekonflikter med andra fri- och rättigheter.

Frågan om hur personlig integritet skall definieras har försökt besvaras med bland andra följande teorier, vilka samtliga omnämns i en svensk utredning från 2016.¹³ Alan Westins teori om personlig integritet utgår från en subjektiv definition, där personlig integritet upprätthålls genom bland annat rätten till kontroll över spridning av information kopplad till sig själv.¹⁴ Teorin utgår från att olika personer har olika uppfattning om vad som utgör en integritetskränkning och att den enskildes samtycke därför är centralt för att upprätthålla en godtagbar skyddsnivå för den personliga integriteten. Denna teori har relevans inte minst i fråga om informations spridning på internet.

Andra teorier rörande hur personlig integritet skall definieras utgår från spridande av uppgifter eller förekomst av intrång som i sig är kränkande.

⁸ 2 kap. 3 och 6 §§ RF.

⁹ Kommentrar till personuppgiftslagen, Öman, Sören och Lindblom, Hans. Jfr prop. 2005/06:173 s. 14 och 26 f och SOU 2016:41 s. 135.

¹⁰ Dir. 2014:97 s. 15.

¹¹ Prop. 2005/06:173 s. 15.

¹² 2 kap 3 och 6 §§ RF, art 8 EKMR, art. 7 och 8 EU-stadgan och SOU 2008:3 s. 14.

¹³ SOU 2016:41 s. 136 f.

¹⁴ Privacy and Freedom, Westin, Alan.

Sissela Bok har beskrivit det som bl.a. skyddet mot ”oönskad åtkomst genom fysiskt tillträde, personlig information eller uppmärksamhet”.¹⁵ Ernest Van Den Haag resonerar på liknande sätt och räknar personlig integritet som frihet från inkräktande, utnyttjande eller någon typ av övervakning.¹⁶ Vidare finns teorier som värderar rätten att bli lämnad ifred, eller att t.ex. bli bortglömd på internet.¹⁷

Begreppet tycks sedermera vara mer lättfångat med avstamp i vad som kan anses utgöra kränkningar av den personliga integriteten, snarare än i vad som kan avgränsas till en positiv definition. I en proposition konstaterades följande:¹⁸

Trots att det inte finns någon entydig definition av begreppet personlig integritet kan det måhända sägas att kränkning av densamma innebär ett intrång i en fredad sfär som den enskilde bör vara tillförsäkrad och där ett oönskat intrång, såväl psykiskt som fysiskt, bör kunna avvisas.

2.2. PERSONUPPGIFTER

Personuppgifter definieras i tryckfrihetsförordningen (TF) som uppgifter som direkt eller indirekt kan härledas till en levande person.¹⁹ Exempel på information som direkt kan härledas till en person är personnummer och namn, medan indirekta uppgifter är t.ex. deklARATIONER och adresser.²⁰ Även bilder och ljudupptagningar kan vara personuppgifter.²¹

Känsliga personuppgifter definieras i 13 § PUL som uppgifter om ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening, eller uppgifter som rör hälsa eller sexualliv. För dessa finns särskilda hanteringsregler.²² Det finns dock också andra uppgifter som inte får hanteras enligt vanliga regler, men som inte inkluderas i

¹⁵ SOU 2016: 41 s. 138.

¹⁶ SOU 2016:41 s. 138.

¹⁷ Klamberg, Mark, Magnusson Sjöberg, Cecilia och Öman, Sören, Rättsinformatik – juridiken i det digitala informationssamhället, s. 149.

¹⁸ Prop. 1993/94:117, prop. 2005/06:173 och SOU 2016:41.

¹⁹ 2 kap. 3 § 3 st. TF.

²⁰ 2:1 och 2:3 §§ TF.

²¹ Törngren, David, Karnov, lagkommentar till Personuppgiftslagen, 3 §.

²² 13 § PUL.

förteckningen i 13 §, som t.ex. uppgifter om lagföring. Dessa uppgifter får enbart myndigheter hantera enligt 21 § PUL.

2.3. PERSONUPPGIFTLAGEN

Diskussionen om skyddet för personlig integritet tog fart redan för femtio år sedan, men framställningen utgår från början på 70-talet då databaser med personuppgifter blev allt vanligare och den första datalagen kom 1973.²³ Drygt tio år efter datalagens tillkomst uttalade *Data- och offentlighetskommittén* i en utredning de ökade risker för missbruk av personnummer som informationssamhället bar med sig.²⁴ Uppfattningen var att det ökade behovet av skydd för den personliga integriteten krävde lagstiftningsåtgärder för att visa hur stor vikt samhället tillmätte skyddet för den personliga integriteten.²⁵ Förslag på lagändringar bestod bland annat i att begränsa möjligheten till publicering av personnummer.²⁶ En SOU utredde t.o.m. möjligheterna för ett införande av absolut sekretess för personnummer, något som dock inte genomfördes.²⁷

1998 förändrades lagstiftningen avseende skyddet för personuppgifter i samband med att EG-direktivet 95/46/EG, dataskyddsdirektivet, trädde ikraft. Detta införlivades i svensk rätt genom PUL, en lag av subsidiär karaktär, vilken kompletteras av flertalet författningar och förordningar.²⁸ Skyddet för personlig integritet i svensk rätt består därför i punktinsatser specifika för varje område, snarare än i ett övergripande skydd.²⁹

PUL innebär huvudsakligen en rätt till viss kontroll över spridning av ens personuppgifter, att få veta hur de hanteras och att spridning av felaktiga eller kränkande uppgifter inte ska ske.³⁰ Exempelvis får, som nämnts, uppgifter om lagöverträdelse enbart behandlas av myndigheter och det krävs t.ex. för att en arbetsgivare skall kunna begära ett utdrag ur belastningsregistret samtycke

²³ Datalagen (SFS 1973:289).

²⁴ SOU 1986:46.

²⁵ Ds Ju 1987:8.

²⁶ SOU 1983:70, SOU 1994:63.

²⁷ SOU 1994:63.

²⁸ 2 § PUL.

²⁹ Se Ju 2003:04 s. 23.

³⁰ 9, 10, 23 och 24 §§ PUL.

av den anställda.³¹ Att notera är att det diskuterats om att införa ett förbud mot att arbetsgivare begär sådana utdrag ur belastningsregistret.³² För att behandla personuppgifter krävs sedermera till att börja med att behandlingen sker korrekt. Vid behandling av personuppgifter skall detta också anmälas till Datainspektionen, en oberoende myndighet som kontrollerar att reglerna efterföljs.³³

Personuppgifter får alltså i princip enbart behandlas med personens samtycke men till detta finns ett flertal undantag.³⁴ Register upprättade för privat bruk eller för uteslutande journalistiska ändamål eller konstnärligt eller litterärt skapande undantas helt från lagens tillämpningsområde.³⁵ Utöver detta är lagen inte tillämplig i konflikt med offentlighetsprincipen och tryck- och yttrandefriheten, något som särskilt regleras i PUL.³⁶ Registrering av personuppgifter i ostrukturerat material undantas från och med 2007 också från en mängd olika hanteringsregler.³⁷ Bestämmelsen syftar till att underlätta hanteringen och administrationen av personuppgifter och tar enbart sikte på missbruk av personuppgifter, vilket skiljer sig från motsvarande regel i dataskyddsdirektivet. Denna reglerar all typ av hantering av personuppgifter vare sig en kränkning av den personliga integriteten sker eller ej.³⁸

I lagens 3 § finns tolv legaldefinitioner vilka är menade att återspegla definitionerna i art. 2 i EG-direktivet.³⁹ En legaldefinition värd att nämna är begreppet *behandling*, då begreppets innebörd präglar bedömningen av lagens tillämplighet. Begreppet är vidsträckt och omfattar enligt PUL alla typer av åtgärder som sker med personuppgifter, såväl automatiserad som manuell.⁴⁰ Automatiserad behandling kan vara sådan behandling som kan företas med ett tekniskt hjälpmedel, som t.ex. en dator.

³¹ 21 § PUL, Lag (1998:620) om belastningsregister, 9 §.

³² SOU 2014:48.

³³ 9 och 36 §§ PUL och Förordning (2007:975) med instruktion för Datainspektionen.

³⁴ 10 § PUL.

³⁵ 10 § PUL.

³⁶ 2, 7 och 8 §§ PUL.

³⁷ 5 a och 10 §§ PUL och Petersson, Roger och Reinholdsson, Klas, Personuppgiftslagen i praktiken, s. 105.

³⁸ SFS 2006:398.

³⁹ Sjöberg, Personuppgiftslag (1998:204) 3 §, Lexino 2016-07-01.

⁴⁰ Se Petersson, Roger och Reinholdsson, Klas, Personuppgiftslagen i praktiken s. 48.

2.4. MOTSTÅENDE INTRESSEN

2.4.1. OFFENTLIGHETSPRINCIPEN

Offentlighetsprincipen har en stark ställning i Sverige och utgör enligt Bohlin ”en av hörnstenarna i den svenska rättsordningen”. Principen har sitt utflöde bl.a. i informationsfriheten och handlingsoffentligheten, vilket utgör grund för att allmänna handlingar normalt skall utlämnas vid begäran. Denna grundläggande princip finns bland annat i syfte att öka rättssäkerheten och insynen i den statliga förvaltningen.⁴¹ En handling definieras i 2 kap. 3 § TF som en ”framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel”, och handlingen är allmän, om “den förvaras hos myndighet och [...] är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet”. Många personuppgifter är därför allmänna handlingar och sedermera också tillgängliga för allmänheten, som exempelvis deklARATIONER. Rätten att ta del av allmänna handlingar får dock begränsas. Det måste i så fall vara noga angivet i lag.⁴² Vidare måste det också vara påkallat med hänsyn till vissa i bestämmelsen uppräknade situationer, varav en sådan är skyddet för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden.⁴³

Att personuppgifter, däribland personnummer, är offentliga handlingar har, som tidigare nämnts, varit föremål för diskussion i svenska förarbeten och ansetts kränka den personliga integriteten. Handlingsoffentligheten har dock en mycket viktig funktion i svensk rätt; bland annat som komponent i tryckfriheten, och därför också av vikt för nyhetsrapportering och journalistiskt arbete.⁴⁴ Detta visade sig med besked i samband med att Justitiedepartementet 2016 föreslog en begränsning av offentligheten för offentliganställdas personnummer.⁴⁵ 15 journalister skrev och publicerade då artikeln ”Lagförslag vill begränsa offentlighetsprincipen”, i vilken man underströk hur viktig roll offentlighetsprincipen har för bland annat s.k. grävande journalistik.⁴⁶ Som exempel på detta angavs att det vid en

⁴¹ Bohlin, Offentlighetsprincipen, s. 9.

⁴² Här avses Offentlighets- och sekretesslagen.

⁴³ 2 kap. 1 § TF.

⁴⁴ Bohlin, Alf, Offentlighetsprincipen s. 12.

⁴⁵ Ds 2016:2.

⁴⁶ Ds 2016:2, ”Lagförslag vill inskränka offentlighetsprincipen” 2016-03-05, Andreas

granskning av förskolor hade uppdragats att 96 förskolelärare tidigare dömts för sexualbrott. Detta hade, enligt artikelförfattarna, varit en omöjlig upptäckt att göra om personnummer inte hade varit offentliga vid tillfället, eftersom förskolelärarnas identitet i så fall inte hade kunnat kontrolleras mot personnumren nedtecknade i brottmålsdomarna. En liknande artikelserie om personer dömda för sexuella övergrepp av barn har nyligen också publicerats i Svenska Dagbladet.⁴⁷

2.4.2. YTTRANDEFRIHETEN

Ytterligare en rättighet som i ett flertal lagstadgade rättighetskataloger anges vara essentiell för demokratiska samhällen är rätten till yttrandefrihet. Denna starka rättighet har, som nämnts, föranlett en bestämmelse i 7 § PUL där det stadgas särskilt att lagen inte ska tillämpas i de delar den strider mot bestämmelser till skydd för tryck- och yttrandefrihet. Ett exempel på detta är när den i TF stadgade möjligheten att erhålla frivilligt grundlagsskydd, eller utgivningsbevis, aktualiseras.⁴⁸

Frivilligt grundlagsskydd är till för att främja utgivares möjligheter att publicera material utan att riskera ingrepp från staten vad gäller publikationernas innehåll.⁴⁹ För att erhålla detta uppställs vissa krav, men de har endast att göra med formaliaregler och inte framställningens materiella substans.⁵⁰ Skyddet sträcker sig därför inte bara till publiceringar som avser bidra till en fri och allsidig upplysning, vilket är dess ursprungssyfte, utan också till publicering av automatiserat behandlade personuppgifter.⁵¹ Rena personuppgiftsregister är därför skyddade av det frivilliga utgivningsbeviset, vilket enligt förarbeten är en oönskad bieffekt av bestämmelsen. Likväl är det en aktuell bestämmelse i svensk rätt.⁵²

Cervenka, Britt-Marie Citron, Sophia Djiobaridis, Per Hagström, Pernilla Josefsson, Fredrik Laurin, Jens Mikkelsen, Rolf Stengård, Carolina Neurath, Camilla Ziedorn, Kristoffer Örstadius, Richard Aschberg, Bo-Göran Bodin, Sofia Boo och Mattias Carlsson.

⁴⁷ Se bl.a. Trejis, Erica, Sätt dit pedofilen som jobbar bland barn – eller?

⁴⁸ 7 § 1 st. PUL, 1:9 § TF, 7 och 8 §§ PUL.

⁴⁹ 1:9 § TF.

⁵⁰ 3:19 § 2 st. LTY.

⁵¹ 1:1 § 2 st. YGL.

⁵² Dir. 2014:97 s. 15.

Risken att regleringen skulle utnyttjas på sätt som överskrider lagstiftarens avsikt med grundlagsskyddet påtalades redan av konstitutionsutskottet i dess utredning.⁵³ När Yttrandefrihetskommittén vid en första undersökning i efterhand undersökte hur hemsidor nyttjade det frivilliga utgivningsbeviset i praktiken, nåddes emellertid slutsatsen att den ”största delen” hemsidor bedrevs på seriösa sätt och att det enbart i få fall rörde sig om integritetskränkningar.⁵⁴ Dessutom ansågs syftet att främja en fri och allmän upplysning uppnås. I senare förarbeten har denna uppfattning dock förändrats, då fler hemsidor av ren registerkaraktär har uppkommit, och på så vis gjort konstitutionsutskottets oro befogad.⁵⁵

Ett bra exempel på detta är hemsidan Lexbase. Den offentliga debatten kring personlig integritet hade pyrt under 2000-talet, men blossade upp i samband med hemsidans tillkomst. Lexbase är ett register över enskilda som varit inblandade i brottmåls- och tvistemålsprocesser. Hemsidan tillhandahåller dels en gratistjänst och dels en betaltjänst, där gratistjänsten möjliggör för att se *att* en enskild har varit föremål för en process, och där betaltjänsten ger tillgång till information om exakt *vilken* process det har rört sig om. Möjliga sökkriterier är personnummer, ort och namn.

Trots att huvudregeln i PUL som nämnts stadgar att uppgifter om lagföring får behandlas enbart av myndigheter, är denna typ av hemsidor tillåten på grund av det frivilliga grundlagsskyddet. Enligt ett betänkande som resulterar i en proposition tidigast 2017 föreslås nu emellertid en lagändring i vilken söktjänster med känsliga uppgifter skall undantas grundlagsskydd, vilket i så fall hade undantagit Lexbase från ställningen som berättigad till att ha frivilligt utgivningsbevis.⁵⁶

⁵³ Dir. 2014:97 s. 14.

⁵⁴ SOU 2009:14 s. 209 och SOU 2012:55 s. 430, se dir. 2014:97.

⁵⁵ Dir. 2014:97, Ds 2016:2 s. 43.

⁵⁶ SOU 2016:58.

3. EU-RÄTTEN

3.1. INLEDNING

Till att börja med skall sägas att Europakonventionen är del av svensk lag och att Sverige därför har en folkrättslig förpliktelse att tillförsäkra enskilda skyddet i konventionen.⁵⁷ Sverige är i egenskap av medlemmar av Europeiska unionen även juridiskt bundna av EU-stadgan genom Lissabonfördragets ikraftträdande 2009, vilken skall tolkas i ljuset av Europakonventionen.⁵⁸ Något att notera är att Europakonventionens skydd för personlig integritet som uppställs i dess art. 8 inte har ett specifikt skydd för personuppgifter, vilket EU-stadgans art. 8 har.

Dessa två rättighetskataloger kommer att behandlas parallellt kapitlet igenom. Att märka är därför att EU-stadgan är knuten till EU-domstolens reglering av medlemsländers skyldigheter, medan Europadomstolen fungerar som skydd för enskilda som behandlats i strid med Europakonventionen och därför vill väcka talan mot en medlemsstat. Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) har här relevans på så sätt att det reglerar Europeiska unionens medlemsländers befogenhetsområden i förhållande till Europeiska unionen (EU).

3.2. PERSONLIG INTEGRITET

Begreppet personlig integritet är svårdefinierat även i EU-rätten och har utgångspunkt i art. 8 Europakonventionen och art. 7 och 8 EU-stadgan. Skyddet för den personliga integriteten i art. 8 Europakonventionen är en bestämmelse som fångar upp de fall vilka hamnar utanför specialbestämmelserna om t.ex. tortyr och omänsklig behandling enligt andra av dess artiklar.⁵⁹ Rättigheten är dock inte absolut utan beroende på hur andra rättigheter värderas i förhållande till den.

⁵⁷ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁵⁸ Art. 6 FEU.

⁵⁹ Ju 2003:04 s. 2.

3.3. PERSONUPPGIFTER

Personuppgifter definieras enligt EG-direktivet 95/46/EG på följande sätt.

[V]arje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person (den registrerade). En identifierbar person är en person som kan identifieras, direkt eller indirekt, framför allt genom hänvisning till ett identifikationsnummer eller till en eller flera faktorer som är specifika för hans fysiska , fysiologiska , psykiska , ekonomiska , kulturella eller sociala identitet[.]

I art. 8 EU-stadgan och art. 16.1 FEUF finns ett skydd specifikt för personuppgifter. EU-stadgan gör skillnad på å ena sidan privatliv och familjeliv, bostad och kommunikationer, och å andra sidan rätten till skydd av personuppgifter. Till skillnad från art. 7 i EU-stadgan beskriver art. 8 i stadgan även vad detta skydd innebär vilket hittas i artikelns punkt 2 och 3. All behandling och all form av lagring eller bevarande av personuppgifter, oavsett på vilket sätt dessa används, anses dessutom ha ”direkt effekt på intresset av privatliv hos den berörda”.⁶⁰ Skyddet för privatliv tycks vara starkt i EU-stadgan. Om det är starkare än det i Europakonventionen är dock oklart.

3.4. DATASKYDDSDIREKTIVET

Dataskyddsdirektivet syftar till att skydda fysiska personers grundläggande fri- och rättigheter, särskilt rätten till privatliv, och främja den fria rörligheten för personuppgifter.⁶¹ I direktivets ingress pt. 10 anges att begreppet ”privatliv” skall anses ha samma innebörd som rätten i art. 8 i Europakonventionen.

Bland europeiska länder har Sverige en särställning med sin unika långtgående transparensprincip och implementeringen av dataskyddsdirektivet skedde därför, föga förvånande, inte utan friktion i den offentliga debatten. Ungefär samtidigt som 90-talets utredningar diskuterade personnumrets skyddsvärde gjorde Sverige en ensidig deklaration i

⁶⁰ Klamberg, Mark, Rättsinformatik i det digitala informationssamhället, s. 168.

⁶¹ Art. 1.1 och 1.2 dataskyddsdirektivet.

anslutningsfördraget för att understryka offentlighetsprincipens starka ställning i den svenska rättskulturen, varvid följande skrevs in i anslutningsfördragets sista akt.⁶²

Offentlighetsprincipen, särskilt rätten att ta del av allmänna handlingar, och grundlagsskyddet för meddelarfriheten, är och förblir grundläggande principer som utgör en del av Sveriges konstitutionella, politiska och kulturella arv.

Detta hade enligt doktrin politisk snarare än rättslig betydelse, men följdes ändå upp av en förklaring i vilken resterande medlemsländer kommenterade deklarationen med att Sverige likväl förväntades uppfylla sina åtaganden i avseendet.⁶³

Precis som i PUL blir direktivet tillämpligt vid behandling av personuppgifter. Definitionen av helt eller delvis automatiserad behandling av personuppgifter behandlades i det s.k. Lindqvistfallet, där EG-domstolen uttalade att publicering av personuppgifter på internet ingår i begreppet.⁶⁴ Målet rörde en lokalvårdare på ett pastorat, B. Lindqvist, som upprättat en hemsida med personuppgifter över de anställda på anläggningen. Personuppgifterna bestående i bl.a. namn, adress och telefonnummer hade publicerats utan de berördas samtycke.⁶⁵ Även information om en av de anställdas hälsotillstånd hade publicerats.⁶⁶ HovR begärde förhandsavgörande av EG-domstolen för att klargöra huruvida den aktuella behandlingen av personuppgifter överhuvudtaget omfattades av direktivet. EG-domstolen uttalade att all form av automatiserad behandling av personuppgifter omfattas, och att den här typen av publicering rörde åtminstone delvis automatiserad behandling. Publicering av personuppgifter på internet ansågs alltså ingå i begreppet.

Som redan har konstaterats skall överföring till tredje länder inte beröras djupare, men det förtjänar likväl nämnas att EG-domstolen i målet också tog

⁶² Akt om villkoren för Konungariket Norges, Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges anslutning till de fördrag som ligger till grund för Europeiska unionen och om anpassning av fördragen, förklaring 47.

⁶³ Abrahamsson, Olle och Jermsten, Hans, SvJT 2014 s. 201.

⁶⁴ MÅL C-101/01.

⁶⁵ RH 2004:51.

⁶⁶ Hälsotillstånd omfattas av 13 § PUL.

upp frågan kring huruvida publiceringen var otillåten spridning av uppgifter till tredje land. Frågan besvarades nekande av den anledningen att man i egenskap av besökare självmant måste söka upp sidan. Det kan anses vara en långsökt förklaring. EG-domstolen resonerade emellertid så att det i annat fall hade varit en för långtgående inskränkning i yttrandefriheten. Spridning av personuppgifter till tredje land är enligt dataskyddsdirektivet enbart tillåtet under förutsättning att detta sker till ett land med adekvat skyddsnivå för personuppgifter.⁶⁷ Adekvat skyddsnivå tar sikte på en mängd olika faktorer, som bl.a. vilken typ av information som sprids, i vilken omfattning och under vilken tidsperiod.⁶⁸ Undantag för kravet på att personuppgifter enbart får spridas till länder med adekvat skyddsnivå finns emellertid också i art. 26 i dataskyddsdirektivet. Detta stämmer också överens med det starka skyddet för rätten till yttrandefrihet i Europakonventionens art. 10.

Dataskyddsdirektivet definierar vissa personuppgifter som anses vara känsliga, vilka motsvarar de i PUL.⁶⁹ Vidare föreskrivs att personuppgifter som innebär särskilda integritetsrisker måste förhandskontrolleras före hantering.⁷⁰ I art. 7 i dataskyddsdirektivet står under vilka förutsättningar behandling överhuvudtaget får ske, vilket utgörs av samma förutsättningar som i PUL. Undantag för direktivets uppställda krav för hantering av personuppgifter framgår ur art. 13.1 och omfattar bl.a. statens säkerhet och förebyggande eller undersökning av brott. Undantag för tillämpligheten av direktivet motsvarar de som uppställs i PUL, d.v.s. register för privat bruk och de som uteslutande utgör litterära, konstnärliga eller journalistiska ändamål. I art. 23.1 finns vidare bestämmelser om att regler för skadestånd skall finnas i medlemsländernas respektive rättsordningar.

Som man kan se vid en överblick tycks ett starkt skydd för personuppgifter ha avsetts med bestämmelserna. Att komma ihåg är emellertid att många undantag också var tillåtna att införa inom ramen för implementeringen av direktivet.

⁶⁷ Se ingresspunkt 56 EG-direktivet 95/46/EG.

⁶⁸ Art. 25.2 EG-direktivet 95/46/EG.

⁶⁹ Se 2.2. Personuppgifter.

⁷⁰ Art. 20 EG-direktivet 95/46/EG.

3.5. MOTSTÅENDE INTRESSEN

Som vi sett anges förutsättningarna för när en rättighet får inskränkas i Europakonventionen i dess artiklar och innebär i princip att rättigheter enbart får inskränkas om det sker med stöd av lag, har till syfte att uppfylla legitima ändamål och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle utifrån en proportionalitetsbedömning. I EU-stadgan finns i stället en generell bestämmelse för när detta kan ske i stadgans rättigheter under artikel 52.1.

Ett fall i vilket omfattningen av den personliga integriteten i art. 8 Europakonventionen diskuterats är målet Hannover mot Tyskland.⁷¹ I fallet hade fotografier publicerats av prinsessan av Monaco, Caroline von Hannover, och hennes make prins Ernst August von Hannover. Frågan rörde om rätten till privatliv i art. 8 Europakonventionen hade kränkts, då bilderna tagits i privata situationer. I målet i den tyska författningsdomstolen yrkade von Hannover att vidare publicering av de tagna fotografierna skulle upphöra. Domstolen biföll talan avseende vissa fotografier föreställande prinsessan och hennes barn, men inte alla.⁷² Målet som togs upp i Europadomstolen rörde resterande fotografier som också tagits i privata situationer, där prinsessan bl.a. spelade tennis med prinsen och cyklade.

I målet klargjorde Europadomstolen till att börja med att rättigheten i art. 8 inte ålägger stater enbart en negativ skyldighet att förhindra att enskildas personliga integritet kränks genom godtyckliga ingripanden.⁷³ Det finns också en positiv skyldighet, som består i att stater också ska ingripa för att skydda integritetskränkningar för enskilda gentemot andra enskilda.⁷⁴ Enbart en artikel i Europakonventionen som lagstöd kan dock inte utgöra grund för att ålägga en enskild att betala skadestånd eller liknande. Detta kräver stöd i nationell lag enligt legalitetsprincipen.⁷⁵ Art. 8 fastslogs vidare omfatta personuppgifter kopplade till personlig identitet och därför också bilder.

Målet ställde rättigheten i art. 8 mot rätten till yttrandefrihet i art. 10 genom en intresseavvägning dem emellan. Publicering av bilder konstaterades vara

⁷¹ Von Hannover mot Tyskland (nr 2) (dom 7.2.2012).

⁷² Danelius, Hans, SvJT 2012 s. 508, SOU 2009:14 s. 75.

⁷³ Dag, Victor, SvJT s. 382.

⁷⁴ P. 57 i domen.

⁷⁵ NJA 2008 s. 946.

av stor vikt för yttrandefriheten i syfte att skapa samhällsdiskussion. Det konstaterades emellertid också att det vid sådan publicering skall tas särskild hänsyn till den enskildes intresse av skydd för sitt rykte.⁷⁶ Bilderna ansågs vara av kränkande natur för prinsessan bl.a. då de tagits i många och intima situationer av s.k. paparazzis, vilket förutom själva fotograferandet ytterligare utgjorde ett obehagsmoment som därför kunnat upplevas som ett än större ingrepp i den personliga integriteten. Vidare ansåg domstolen att publiceringen av fotografierna inte hade varit av allmänt intresse, utan snarare till för att roa tidningsläsarna, och att intresset därför inte varit tillräckligt starkt för att uppväga prinsessans intresse av skydd för personlig integritet. Tysklands domstol ansågs inte ha gjort en rimlig avvägning i fallet, då denna typ av proportionalitetsbedömning skall bestå i om intresset för individens rykte kan vara befogat att kränka för en annan stark fri- eller rättighet. von Hannovers talan bifölls därför. Friheterna i art. 8 och art. 10 tycks dock inte ha någon inre rangordning.⁷⁷

I ett senare mål i tysk domstol förde von Hannover talan mot tidningen igen, men då gällde det andra fotografier också tagna i privata sammanhang, tillsammans med nyheter om att en medlem i kungafamiljen fått försämrad hälsa. Den tyska domstolen gjorde i det här fallet enligt Europadomstolen en noggrann avvägning, där vikten av integritet fick stå i förhållande till det allmänna intresset av prinsens sjukdomstillstånd. Det ansågs vara av allmänt intresse att följa nyheterna kring prinsens hälsa och publiceringarna stred därför inte mot art. 8. Detta stämmer överens med det tidigare målet, där det var relativt klart att bilderna i föregående situationer inte fyllt någon funktion för bidrag till samhällsdiskussion alls, som t.ex. bilder på en cyklande prinsessa.

3.6. NYA BESTÄMMELSER

Vid dataskyddsdirektivets ikraftträdande tog EU en förhållandevis tillbakalutad roll och medlemsländerna gavs utrymme att själva välja hur införlivandet av bestämmelserna skulle ske. Implementeringen av

⁷⁶ P. 58 och 59. Se vidare SOU 2009:14 s 75.

⁷⁷ SOU 2009:14 s 75.

dataskyddsdirektivet gick därför långsamt, vilket också framgick av kommissionens rapport om medlemsländernas införlivande av direktivet.⁷⁸ För att tillförsäkra enskilda skyddet för personlig integritet träder därför nya bestämmelser ikraft 2018, bestående i en ny dataskyddsförordning,⁷⁹ ett direktiv som behandlar regleringar om personuppgifter i brottsbekämpning⁸⁰ och ett direktiv avseende passageraruppgiftsbehandlingar i terrorbekämpningsverksamhet.⁸¹ Dataskyddsförordningen kommer att ersätta dataskyddslagen och PUL.

I den kommande dataskyddsförordningens fjärde ingresspunkt förklaras att rätten till skydd för personuppgifter inte heller nu är en absolut rättighet utan att den skall vägas mot andra grundläggande rättigheter enligt proportionalitetsprincipen. Förordningen ställer dock högre krav på behandlingen av personuppgifter och syftar till att skänka enskilda större kontroll över sina personuppgifter och få rätt till mer information om hanteringen av dem. Att det är en förordning som ersätter regelverket och inte ännu ett direktiv tyder dessutom på att utrymmet för staterna att själva bestämma över regelverkets innehåll kommer att kunna inskränkas. Uppenbarligen finns sedermera en vilja att ha ett starkt skydd för personuppgifter på internet, tillsammans med en förändrad syn på riskerna med personuppgifters exponering. I den nya förordningen kommer det också finnas en stärkt rätt att bli ”glömd” på internet, vilket innebär att uppgifter som en enskild vill ta bort skall kunna raderas under vissa förutsättningar på dennes begäran.

⁷⁸ EU-kommissionens första rapport om genomförandet av dataskyddsdirektivet (95/46/EG), KOM(2003) 265 slutlig, s. 3.

⁷⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

⁸⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF.

⁸¹ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/681 av den 27 april 2016 om användning av passageraruppgiftssamlingar (PNRuppgifter) för att förebygga, förhindra, upptäcka, utreda och lagföra terroristbrott och grov brottslighet.

4. SAMMANFATTNING

4.1. EN JÄMFÖRELSE

En redogörelse för det svenska respektive EU-rättsliga regelverket visar att PUL och dataskyddsdirektivet i stort sett har samma innehåll. Skillnaderna i skyddet för den personliga integriteten uppstår beroende på när dataskyddsdirektivet och PUL undantas från tillämpning i svensk rätt. Avseende personlig integritet och personuppgifter tycks EU-rätten därför ha ett starkare skydd än Sverige, vars skydd för personlig integritet i konflikt med offentlighetsprincipen ofta låter den senare få företräde. Att riskerna knutna till exponeringen av personuppgifter i informationssamhället är svåra att stävja med punktinsatser syns dock allt mer. Förekomsten av hemsidor som Lexbase har resulterat i nya lagförslag som bl.a. ovan nämnda utredningsbetänkande där just en mediegrundlagsändring föreslås.⁸² Möjligtvis tyder detta på att en ny syn på personlig integritet håller på att utvecklas i svensk rätt, där teorier som Westins om kontroll över egna uppgifter oavsett om de i sig är kränkande eller ej, kommer att få mer genomslag. Detta skulle stämma överens med utvecklingen i EU-rätten, där de nya bestämmelserna just tar fokus på en stärkt rätt till att ha kontroll över personuppgifter.

Man kan fråga sig om Sverige i fallet med frivilligt grundlagsskydd uppfyller kraven på skyddet för den personliga integriteten. Enbart det faktum att en kränkning av den personliga integriteten sker räcker inte för att bedöma huruvida Sverige bryter mot sina åtaganden, då det först måste fastslås huruvida en skyldighet att ingripa överhuvudtaget föreligger. I det här fallet rör det sig om rätten till skydd för personlig integritet i art. 8 Europakonventionen, och där finns som vi sett en såväl negativ som positiv skyldighet att förhindra att enskildas personliga integritet kränks. Mot bakgrund av detta, vilket också illustreras i von Hannover-fallet, finns sedermera en skyldighet att ingripa för att motverka kränkningar av den personliga integriteten enligt art. 8 EKMR. Det kan dock röra sig om en tillåten inskränkning bedömd utifrån proportionalitetsprincipen. För att

⁸² Se avsnitt 2.4.2.

bedöma detta får man utgå från Europakonventionens uppställda regler för när inskränkningar i rättigheter är tillåtet, och regeln om frivilligt grundlagsskydd kan till att börja med konstateras ha stöd i lag.⁸³ Om den typen av inskränkning i skyddet för personlig integritet är nödvändig i ett demokratiskt samhälle utifrån en proportionalitetsbedömning är dock diskutabelt. Att det sker på grund av ett legitimt ändamål, nämligen för främjandet av yttrandefriheten och en fri och allsidig upplysning, kan dock antas bli godkänt. EU ifrågasätter sällan vad en medlemsstat anger vara ett legitimt ändamål, och art. 10 om rätten till yttrandefrihet en erkänd rättighet av mycket stort värde i såväl EU-stadgan som EKMR och andra internationella rättighetskataloger.⁸⁴ I Hannover mot Tyskland ansåg Europadomstolen avvägningen mellan allmänt intresse och den enskildes intresse av sitt rykte dock falla utanför Tysklands bedömningsmarginal. På grund av Sveriges förklaring om offentlighetsprincipens ställning i anslutningsfördraget och inställning till offentlighetsprincipen i övrigt hade det varit intressant att veta om så hade kunnat bli fallet även för Sverige, eller om Sveriges bedömningsmarginal på grund av offentlighetsprincipens ställning som del i Sveriges konstitution hade blivit mer långtgående än Tysklands. Detta är i nuläget oklart.

Vad som står klart är emellertid att om Hannoverfallet hade avgjorts i Sverige i nuläget, hade det inte lett till en fällande dom för journalisterna då det vore i strid med censurförbudet i svensk lag. Sveriges skydd uppnår i det här fallet därför inte Europakonventionens krav på skydd av den personliga integriteten. Denna uppfattning stöds också av ett uttalande av Integritetsskyddskommittén i Ju 2003:04.

⁸³ 1 kap. 9 § TF.

⁸⁴ Magnusson Sjöberg, Cecilia, Rättsinformation – juridiken i det digitala informationssamhället, s. 169.

4.2. SVAR PÅ FRÅGESTÄLLNINGARNA

4.2.1. MOTSVARAR PERSONUPPGIFTSLAGSTIFTNINGENS MOTIV SKYDDETS EFFEKTIVITET?

Som vi ser föreligger en stor diskrepans mellan det avsedda skyddet för den personliga integriteten och skyddets praktiska effekt i såväl svensk rätt som EU-rätt. Den mest anmärkningsvärda skillnaden från motiv till rättstillämpning i svensk rätt får anses vara att skyddet för personuppgifter är detaljerat och tämligen omfattande, tills ett grundlagsskydd erhålls, då personuppgiftslagen helt frångår betydelse. De största skillnaderna aktualiseras i samband med personuppgifts-hantering på internet, eftersom spridning av personuppgifter inte någon annanstans har så stor påverkan. Att personnummer enbart får behandlas under alldeles särskilda omständigheter enligt PUL men samtidigt kan publiceras på hemsidor tillgängliga för hela världen att ta del av är helt enkelt en mycket stor skillnad i avsikt och tillämpning av skyddet för personuppgifter.

I dataskyddsdirektivet finns en rad medgivna undantag till lagens tillämpning, men detta var i syfte att medlemsländerna skulle kunna anpassa sina rättsordningar till direktivets införlivande. Införlivandet tog trots detta lång tid, och fick sin mjuka framtoning till trots ändå inte önskad effekt. Att direktivet nu är på väg att ersättas av en förordning visar därför på två tendenser; det tidigare skyddet har inte varit tillräckligt, och diskussionen om personlig integritet börjar stiga i rang. Vad som står rätt klart är dock att lagstiftningsavsikten är mer långtgående än de lagtekniska lösningarna blivit.

4.2.2. ÄR DET FRIVILLIGA UTGIVNINGSBEVISET OFÖRENLIGT MED ART. 8 EUROPAKONVENTIONEN?

För att besvara den andra frågeställningen kan Lexbase användas som exempel.

Av Lindqvistfallet framgår att publicering av personuppgifter som är delvis automatiserad omfattas av EG-direktivet, vilket leder till slutsatsen att detsamma gäller för hemsidan Lexbase. Då EG-direktivet är tillämpligt kan man börja med att konstatera att Lexbase bryter mot direktivets bestämmelser

om spridning av personuppgifter enligt art. 7 EU-stadgan, om det inte skall anses utgöra ett journalistiskt ändamål. Huruvida spridningen är tillåten måste emellertid avgöras med hjälp av en proportionerlig intresseavvägning. Hannoverfallet visar att spridning av bilder som i sig inte är integritetskränkande ändå kan innebära en kränkning av den personliga integriteten. Att ha i åtanke är dock att fallet inte enbart rörde publiceringen av bilder, utan att domslutet också tycks ha haft koppling till sättet på vilket fotografierna togs. Bilderna avsåg en mängd privata situationer och Europadomstolen tog hänsyn till att omständigheterna för prinsessan varit nästintill förföljelseliknande. Faktum kvarstår emellertid att bilderna, trots att de varit tagna i privata situationer, inte på annat sätt utgjorde känsliga uppgifter, och att avsaknaden av allmänintresse var vad som avgjorde målet till Hannovers fördel.

Om fallets omständigheter skall jämföras med Lexbase kan man se likheter som gör att det kan anses utgöra ett fall av otillåtna kränkningar av den personliga integriteten enligt EKMR och EU-rätten. I Hannoverfallet var de spridda bilderna i sig inte kränkande. Lexbase publicerar personuppgifter som enligt PUL vanligtvis är förbjudna för alla utom myndigheter att behandla. Vidare rörde Hannoverfallet publicering av bilder i tidningar. Lexbase publicerar personuppgifter på internet som en helt obegränsad krets människor kan ta del av, även om inte alla uppgifter finns tillgängliga utan betaltjänsten. Vidare ansågs bilderna i Hannoverfallet sakna allmänintresse vilket var av avgörande betydelse. I fallet med hemsidan Lexbase kan sägas att rena personuppgiftsregister uttalat inte avsågs att omfattas av grundlagsskyddet. Redan här kan man därför säga att kravet på allmänintresse inte är uppnått. Om så inte är fallet, kan avsikten med Lexbase register över personuppgifter i vart fall liknas vid avsikten med bilderna av prinsessan; bilderna publicerades för att roa tidningsläsare snarare än att bidra till en allmän debatt och samhällsdiskussion. Personuppgifterna verkar på samma sätt ha publicerats på Lexbase för att stilla internetsurfande grannars nyfikenhet snarare än att bidra till en fri och allsidig upplysning. Det är alltså sannolikt att bestämmelserna kring det frivilliga utgivningsbeviset utgör en kränkning av den personliga integriteten enligt art. 8 EKMR.

4.2.3. PÅKALLAR INFORMATIONSSAMHÄLLET EN FÖRÄNDRING AV SYNEN PÅ DEN PERSONLIGA INTEGRITETEN?

Som konstaterats har personlig integritet ingen klar definition, men vad som ändå kan utläsas av svensk rätt och förarbeten är att avgränsningen oavsett historiskt har betonat den fysiska integriteten mer än integriteten kopplad till personuppgifter. Såväl svenska förarbeten som EU-rätt har diskuterat personlig integritet utifrån en personlig, privat och fredad sfär, i vilken ett intrång skulle innebära en integritetskränkning. Denna formulering kan tyckas avse en fysisk snarare än psykisk sfär, med mindre fokus på information om individer. Detta sett i ljuset av att mycket har hänt sedan utredningarna och datalagen på 70-talet, är resonemangen som fördes då slående lika de som anförs i dag. Det verkar utifrån detta som att svensk lagstiftning inte har anpassats i tillräcklig grad och i takt med den tekniska utvecklingen. Som tidigare nämnts, har datorbedrägerier ökat markant och antalet uppklarade brott är påfallande få, medan personnummer fortsätter vara offentliga och hemsidor tillhandahåller personregister utan de berördas samtycke.

Sveriges vakt om offentlighetsprincipen är befogad i strävan mot ett öppet och demokratiskt samhälle. Offentlighetsprincipen har ett stort värde för yttrande- och tryckfriheten (vilket bl.a. syns tydligt hos åtminstone femton personer i Sveriges journalistkår i den kommenterade artikeln ovan) och handlingsoffentligheten är en essentiell del av svensk rättsordnings demokratiska värderingar. Internet har emellertid förändrat spelplanen för såväl yttrande- som informationsfrihet drastiskt och friheten att uttrycka åsikter består inte längre bara i att trycka tidningar eller göra radioprogram som går att ta del av i begränsad upplaga eller en viss tid på dygnet. Den största risken för personlig integritet är inte längre någon som tittar in genom fönstret. Internet tycks ha satt likhetstecken mellan personuppgifter och personlig integritet, och på grund av detta är en förändrad syn på integritet mer än påkallad.

5. AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Den SOU som lyfte förslaget om att sekretessbelägga personnummer var nog lite före sin tid och anförde en aningen för dramatisk åtgärd. Informationssamhället kräver dock ett mer vattentätt skydd för den personliga integriteten, samtidigt som innehåll inte bör kunna avgöra vilka webbsidor som får publiceras. Finns en regel om att publicering av register över känsliga uppgifter får förbjudas, utgörs det av en viss typ av censur, och det blir ett helt nytt problem att brottas med. Detta särskilt då informationssamhället i mycket stor utsträckning också består i ett övervakningssamhälle, med såväl personuppgifter som nedtecknade åsikter tillgängliga för var och en att ta del av genom bara ett par klick i en webbläsare.

De lösningar som finns att tillgå tycks emellertid vara långt utom räckhåll. Förutom de rättsliga intresseavvägningarna är även den höga tekniska utvecklingstakten ett hinder för att lagstiftningen skall kunna utvecklas tillfredsställande. Lagstiftningen till skydd för personuppgifter har därför sannolikt ett omfattande arbete framför sig. Att fundera på är om Sverige kanske har något att lära av andra länder i EU och runt omkring i världen, som inte delar Sveriges unikt starka tro på statlig transparens. Att se hur den nya EU-lagstiftningen kommer att ta sig i uttryck i svensk rätt från och med 2018 kommer sedermera bli mycket intressant.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor

Offentligt tryck

Dir. 2014:97	En kommitté på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området
Ds Ju 1987:8	Integritetsskyddet i informationssamhället 3
Ds 1994:51	Skyddet för enskilda personers privatliv. En studie.
Ds 2016:2	Några frågor om offentlighet och sekretess
Ju 2003:04	Kommittéberättelse 2003:Ju04
Prop. 1993/94:117	Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor
Prop. 1997/98:44	Personuppgiftslag
Prop. 2005/06:173	Översyn av personuppgiftslagen
SOU 1972:47	Data och integritet
SOU 1983:70	Värna yttrandefriheten
SOU 1986:46	Integritetsskyddet i informationssamhället 2
SOU 1994:63	Personnummer – integritet och effektivitet
SOU 2008:3	Skyddet för den personliga integriteten
SOU 2009:14	Integritetsaspekter på det frivilliga grundlagsskyddet
SOU 2014:48	Registerutdrag i arbetslivet
SOU 2016:41	Hur står det till med den personliga integriteten?
SOU 2016:58	Ändrade mediegrundlagar

Böcker

Bohlin, Alf, *Offentlighetsprincipen, 3 uppl.* Juristförlaget, Stockholm, 1992.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.) *Juridisk metodlära.*
Studentlitteratur, Lund, 2013.

Petersson, Roger och Reinholdsson, Klas, *Personuppgiftslagen i praktiken,*
4 uppl. Norstedts Juridik, Stockholm, 2007.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material,*
metod och argumentation, 3 uppl. Norstedts Juridik, Stockholm, 2015.

Sjöberg Magnusson, Cecilia (red), *Rättsinformatik – juridiken i det digitala*
informationsområdet, 2 uppl. Studentlitteratur, Lund, 2016.

Seipel, Peter, *Juridik och IT – introduktion till rättsinformatiken, 7 uppl.*
Norstedts Juridik, Stockholm, 1997.

Westin, Alan, *Privacy and Freedom.* London: The Bodley Head, 1970.

Elektroniska källor

Lagkommentarer

Öman, Sören & Lindblom, Hans-Olof. Personuppgiftslagen: en
kommentar (20 december 2016 Zeteo): <<http://zeteo.wolterskluwer.se>>
(besökt 2016-12-25).

Törngren, David. Personuppgiftslag (1998:204), kommentar (Karnov):
<<http://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/>> (besökt 2016-12-29).

Sjöberg, Personuppgiftslag (1998:204) 3 §, Lexino 2016-07-01 (Karnov):
<<http://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/>> (besökt 2016-12-29).

Artiklar

Abrahamsson, Olle och Jermsten, Hans, SvJT 2014 s. 201.

Dag, Victor, SvJT 2013 s. 382.

Danelius, Hans, SvJT 2012 s. 508.

Richard Aschberg, Bo-Göran Bodin, Sofia Boo, Mattias Carlsson, Andreas Cervenka, Britt-

Marie Citron, Sophia Djiobaridis, Per Hagström, Pernilla Josefsson, Fredrik Laurin, Jens Mikkelsen, Rolf Stengård, Carolina Neurath, Camilla Ziedorn, Kristoffer Örstadius, *'Lagförslag vill begränsa offentlighetsprincipen'*, DN Debatt, publicerad 5 mars 2016. <<http://www.dn.se/debatt/lagforslag-vill-begransa-offentlighetsprincipen/>>
(besökt 2016-11-29).

Trejis, Erica, 'Sätt dit pedofilen som jobbar bland barn – eller?', publicerad 12 januari 2017. <<http://www.svd.se/perverterade-individen-ger-sig-pa-de-allra-skoraste>> (besökt 2017-01-21).

Övrigt elektroniskt material

EU-kommissionens första rapport om genomförandet av dataskyddsdirektivet (95/46/EG) (KOM(2003) 265 slutlig): <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0265&from=EN>> (besökt 2016-12-16).

Datainspektionen: "Integritet i fokus" nr 2-2012,
<<https://www.datainspektionen.se/Documents/integritetifokus/integritet-i-fokus-12-02.pdf>> (besökt 2016-12-03).

Lexbase <<http://www.lexbase.se>>
<<https://www.lexbase.se/sida/fragor?s=cba2f5a4ee76d781f999bde6417690b>> (besökt 2016-12-06).

Brottsförebyggande rådet. <<https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/bedragier-och-ekobrott.html>> (besökt 2016-11-28).

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING

EG-domstolens praxis

Mål C-101/01, Lindqvist, ECLI:EU:C:2003:596.

Europadomstolens praxis

Von Hannover mot Tyskland (nr 2) (dom 7.2.2012).

Högsta domstolen

NJA 2007 s. 747.

NJA 2008 s. 946.

Hovrätten

RH 2004:51.